

NMT 3-1971

Fra Tidsskriftfronten

Ved oberstløytnant Rolf Kristiansen

SVENSKES DISPOSISJONER I GRENSEOMRÅDENE I NORD I APRIL 1940

I «Vårt Försvar» nr. 5/70 har kommandørkaptein Christer Fredholm tatt for seg «Svenskt bistånd åt Norge i april 1940». Sin artikkel har han bygget på diverse memoar-litteratur og ved studier i det svenske krigsarkiv. I artikkelen behandles i det vesentlige bare hendingsene ved riksgrensen øst for Narvik og i de tilstøtende svenske områder. Fra norsk side er begivenhetene ved grensen og forholdet til svenskene her, gitt en forholdsvis bred omtale i Forsvarets krigshistoriske avdelings beretning om «Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940.» Fredholms artikkel er interessant derved at vi gis et innblikk i disposisjonene også på svensk side. Om de enkelte, konkrete hendinger ved selve grensen og forholdet mellom de norske og svenske tropper, fremkommer ikke særlig mye nytt stoff, selv om enkelte detaljer kan utfylle bildet.

Sjef for 2. armekorps i Øvre Norrland var general Nygren. Som stabssjef hadde han generalmajor W. A. Douglas som om morgenen den 9. april befant seg i Pajala på tjenestereise. Denne morgen ble stabssjefen vekket ved en oppringning fra sin sjef som meddelte «kan du ränka dig, jag har just hört et rykte genom landshövdingen i Luleå att tyskarna tagit Narvik».

Slik begynte det hele. Det kan være interessant å konstatere at det også på svensk side, som så ofte her hjemme, var slik at de første informasjonen kom i form av et rykte og ad ukonvensjonell vei. General Douglas ringte etter dette umiddelbart til

Gällivare og ga ordre til sjefen for den 5. vaktbataljon («bevakningsbataljon»), major Segerstråle, om at et forsterket kompani, samt en mitraljøsetropp, uten opphold skulle avmarsjere for riksgrensen og om nødvendig sinke en eventuell tysk framrykning over den svenske grensen mot Abisko.

Situasjonen ved 2. armekorps var i begynnelsen av april den at det etter freden i Finland den 13. mars, var gitt ordre om at korpsets to divisjoner*) skulle demobiliseres innen 15. april. I slutten av mars hadde hjemtransportene tatt til. De avdelinger som var igjen primo april var forlagt øst for Kalix-elven, bortsett fra den omtalte vaktbataljon som lå ved Kiruna og Gällivare med 24 timers transportberedskap. Utover dette fantes det i retning nordover bare enkelte landstormavdelinger. Øverstbefalende (ÖB) hadde den 5. april prøvd å få regjeringen med på en innkallelse av de linjetropper som ikke hadde inngått i 2. armekorps, men med negativt resultat. Bakgrunnen for ÖBs henvendelse var de bebudede vestallierte tiltak mot norskekysten, skriver Fredholm.

Samme dag — den 5. april — ga imidlertid ÖB ordre om at 2. armekorps snarest skulle omgruppere skiløperbataljonen av I 19 fra Övertorneå til det norske grenseområdet. Også et batteri skulle grupperes lenger vest. Livgrenaderregimentet (I 4) med unntak av den tidligere nevnte vaktbataljon, som hørte til regimentet, befant seg den 8. april i Törebområdet ved Kalix. Regimentsjef var oberst Rutger Gyllenram.

Den omtalte skiløperbataljon sto under kommando av major Karl

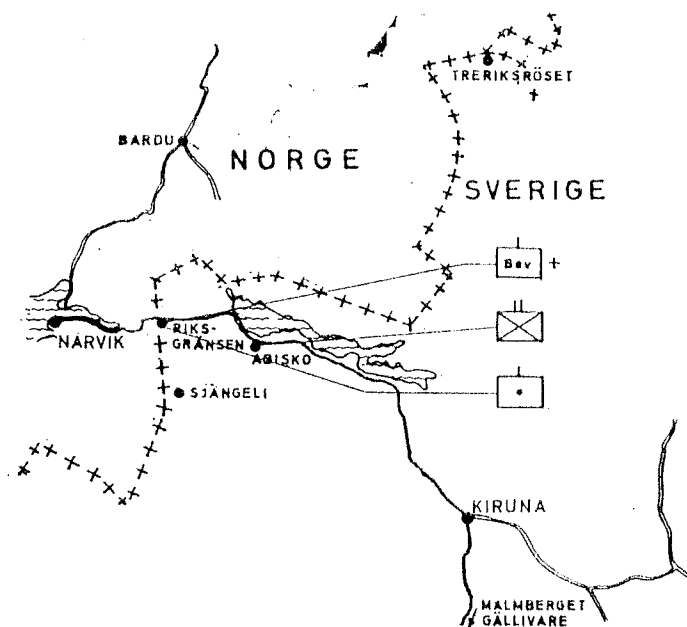
102593

Hasselroth, og sammen med vaktbataljonen fikk den ordre om forflytning til Abisko — riksgrenseområdet. Major Segerstråle fikk som eldste major, kommandoen over den samlede styrke. Segerstråle fikk samtidig ordre om personlig å lede virksomheten på selve grensen.

Kl. 1820 den 9. april ankom major Segerstråle til grensen med deler av sin styrke. Majoren fikk snart kontakt med den norske major Omdal som berettet overfor sin svenske kollega, at han hadde tatt seg ut av Narvik med 200 mann. Det heter at Omdal ba om ammunisjon og forskjellige livsfornødenheter. Kl. 1915 sendte Segerstråle sin første rapport til armekorpsjefen, og Segerstråle ble bemyndiget til å gi major Omdals tropper utrustning, m. m. Dette skulle tas fra vaktbataljonen.

Kl. 2245 den 9. april fikk også sjefen for Livgrenaderregimentet ordre fra armekorpsjefen om med sin regimentstab og en bataljon å avmarsjere for Kiruna dagen etter. Det heter at en slik transport var vel forberedt allerede. Oberst Gyllenram har senere skrevet i en artikkel at han allerede den 2. april hadde fått ordre om fra den 4. s. m., å være forberedt på med deler av I 4 (Livgrenaderregimentet) og I 12 å gå fra Tornedalen mot riksgrensen for forsvaret i retning av Narvik.

Den 10. april om morgenen skriver Fredholm at ordfører Brock i Narvik ga en orientering til major Segerstråle om situasjonen i Narvik, samtidig som han uttrykte ønsket om at orienteringen skulle sendes videre til den norske legasjon i Stockholm. Samme dag reiste major Segerstråle med et lokomotiv og noen malmvognar til Hemdalen, et stykke inn i Norge, for der å avlevere den ammunisjon og de livsfornødenheter som major Omdal hadde bedt om. Ved hjelp av det samme toget omgrupperte man den norske styrken til Nordalsbrua,*) hvoretter jernbanen på svensk side ble sperret med noen veltede malmvognar. Til forsvaret hadde man nå på svensk side 465

Skisse over grenseområdene øst for Narvik.

mann ved riksgrensen og 550 mann i Abisko. Oberst Gyllenram fikk nå kommandoen over samtlige styrker mellom Malnberget og riksgrensen, dvs. vaktbn. (÷), ski løperbn. (+), III. bn/14 samt diverse landstornforband.

Den 11. april mottos major Segerstråle og major Omdal påny. Det ble her avtalt sprengninger sør for Nordalsbrua, hvilket skjedde med svensk bistand samme dag. Dagen etter ble det utdelt ski til de norske styrker. Et ønske fra norsk side om at svenskene skulle ta imot tyske fanger ble derimot avslått.

Den 13. april fant det andre store sjøslaget ved Narvik sted, hvor tyskerne mistet syv jagere. Høyeste beredskap ble inntatt fra svensk side. En hel del skipbrudne rømte mot svenskegrensen, skriver Fredholm, bl. a. fra den britiske jageren «Hunter», og den 14. ble de tatt hånd om av svenskene i fjellstua ved Katterjaure.

Tidlig om morgenen den 16. april ble major Omdals styrke overraskende angrepet av tyskerne. En del nordmenn kom over grensen. For be-

handling av de sårede disponertes et sykehusstog som ble stilt til Segerstråles forføyning. I alt ble det internert 16 offiserer, 2 underoffiserer og 172 menige, skriver Fredholm.

Den første kontakt med tyskerne fikk svenskene den 16. april kl. 1040, da en tysk kaptein ved navn Emmelhainz ankom til tunnelen ved riksgrensen under parlamentærflagg og forklarte at han hadde ordre fra general Dietl, om å meddele at de tyske tropper ikke hadde til hensikt å gå over den svenske grensen. Fra svensk side ble tyske overflygninger påtalt. Den 20. april kom 400 tyske soldater til snøtunnelens norske side. Sammen med dem kom ca. 700 flyktninger, som etter avtale mellom den svenske og tyske utenrikstjeneste, skulle evakueres gjennom Sverige eller forbli i landet. Den humanitære virksomheten ble meget omfattende, skriver Fredholm. Således ble det den 21. april tatt hånd om 514 tyskere, 114 svensker, 18 hollendere, 10 finner og den 24. april 130 engelske sjømenn. Den 24. april passerte også et sanitetstog sydfra med kurs mot Narvik.

Den fortsatte svenske virksomheten i grenseområdet besto i utbygging av forsvaret, humanitær virksomhet og forhandlinger med tyskerne som krevde støtte til Narvikgruppen.

Stadig gjentatte tyske krav om transitering av krigsmateriell ble avslått. Derimot ble det gitt tillatelse til at visse sanitetsfolk kunne passere, hvilket førte til kritikk på visse hold, skriver Fredholm.

I tiden 14. april til 26. mai forekom det stadige overflygninger av svensk territorium. I alt ble 15 tyske fly tvunget ned av det svenske luftforsvar, hvorav 4 ble skutt ned i grenseområdene i nord.

Kommandørkaptein Fredholm omtaler til slutt det grensemøte som fant sted ved Storlien den 21. mai 1940. Fra svensk side deltok OB general Thörnell, og fra tysk side

Sjefen for 5. vaktbataljon av Livgrenaderregimentet, major Torstein Segerstråle, spilte en betydelig rolle på svensk side under begivenhetene i grenseområdene øst for Narvik april 1940. Majoren yttet major Omdals styrke verdifull hjelp og det var ikke hans skyld at den svenske bistand ikke ble større enn den ble.

general von Falkenhorst. Tyske anklager om svensk støtte til nordmennene åpnet møtet. Thörnells kunne tilbakevise det meste, heter det, og dessuten ta luften ut av de tyske anklager ved å meddele at et tysk fly dagen før hadde åpnet ild og drept en svensk soldat på Vassijaure stasjon. Etter vanlige høflighetsfraser oppnådde man fra svensk side å få sende Røde Kors-enheter inn i Norge.

*) «Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940», Bind 1, side 167—180. Skrevet av generalmajor T. Sandvik og utgitt av Forsvarets krigshistoriske avdeling på Gyldendal Forlag i 1965.

*) Det opplyses ikke hvor stor styrken var ved disse divisjoner.

* I FKAs beretning kalt Nordalsenden bru.

MILITÆR DISIPLIN OG NASJONAL SIKKERHET

I januarnummeret av «Army» har general Hamilton H. Howze skrevet en meget skarp artikkel hvor han retter søkelyset mot det stadig tydeligere forfall i disiplinen innen de amerikanske styrker. Denne artikkel føyer seg inn i rekken av alarmende varsko som et økende antall amerikanske offiserer har kommet med i den senere tid. Artiklen bør påkalle interesse langt utenfor de amerikanske styrker. Som kjent ligger vi her hjemme, og kanskje i Europa for øvrig, gjerne noen år etter USA, — på godt og vondt. Og tendenser til forfall i disiplinen er jo ganske tydelige hos oss også allerede.

General Howze er ingen hvem-somhelst. Han førte et panserregiment under den 2. verdenskrig, og etter forskjellig tjeneste i etterkrigstiden, avsluttet han sin karriere som sjef for de amerikanske og allierte styrker i Korea. Han er nå pensjonert.

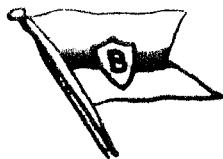
ØIVIND LORENTZEN

SKIPSREDERI — OSLO

Aktieselskapet

Borgestad

SKIPSREDERI

3910 BORGESTAD